

Liv Helene Willumsen:

Regine Normann

Pioner blant kvinnelige forfattere fra Nord-Norge

Regine Normann (1867–1939) var de fire første tiårene etter 1900 et kjent forfatternavn i Norge. Det knyttet seg stor oppmerksomhet til hennes nye bøker, som ble anmeldt i aviser over hele landet. Regine Normann gav ut bøker i perioden 1905–1934. Noen år etter at Normanns forfatterskap var avsluttet, brøt andre verdenskrig ut. Krigsårene kom til å legge et glemselens slør over mange forfattere som skrev i mellomkrigstiden, blant andre Regine Normann. Etter 1945 var det en periode liten blest om Normann, helt til nyutgivelser i forbindelse med hundreårsmarkeringen for hennes fødsel bidro til en viss økt interesse. Regine Normanns eventyr kom ut på nytt i 1967, 1972 og 1977. I tillegg kom hennes debutroman i ny utgave i 1976. Men det er særlig på 1980- og 1990-tallet at Regine Normann har fått sin renessanse. Når hun igjen omtales, kan det ha sammenheng med en økende interesse for fortellingen, både i skolesammenheng og mer generelt. Regine Normann var en genuin forteller, fortellingen var en del av hennes hjerte og hennes sinn. I dag er det som eventyrdikter Regine Normann er mest kjent. Hennes eventyr lever og brukes i mange sammenhenger. Hun er Norges H.C. Andersen.

Regine Normann var den første kvinnelige forfatteren fra Nord-Norge som slo gjennom i offentligheten og etablerte seg i det litterære miljøet i Kristiania etter 1900. Med sin debutroman *Krabvaag. Skildringer fra et lidet fiskevær* (1905) ble hun med ett slag kjent som ”Nordlandets forfatterinne” – en forfatter som med autoritet kunne uttale seg om nordnorske forhold og kjente fiskeres og småkårsfolks levevis. Hun viste det lesende publikum et helt annet Nordland enn det romantiserte bildet de kjente fra litteraturen fra før; Regine Normann skrev om hverdagens harde slit, om lekpredikanterens tvilsomme virksomhet, om kystfolkets hverdag i stort og smått. Hun bar fram sin egen kultur for et lesende publikum og høstet stor anerkjennelse for det. Debutromanen tematiserer også tragisk kjærlighet mellom to unge.

Livshistorien

Regine Normanns livsløp representerer et ekstraordinært kvinneliv påbegynt sent på 1800-

tallet. Hennes livshistorie er helt fra barnsben av preget av store omveltninger og brudd, uerstattelige tap av omsorgspersoner og nye etableringer som innebar å finne seg til rette i fremmede miljøer og knytte kontakter med nye personer. Hun trådte sine barnesko i Bø i Vesterålen og tilbrakte sine unge kvinneår der. Senere i livet tok denne kvinnen et stort skritt – fra en anonym tilværelse i et lite fiskevær i langt nord i landet til forfattermiljøet i hovedstaden. Som ung kvinne på 28 år forlot hun hjembygda for å skape seg en ny tilværelse i Kristiania. Et skritt så enormt at det nok er vanskelig for oss i dag fullt ut å fatte hva det innebar.

Serine Regine Normann ble født 29. juli 1867 på gården Mårsund, Bø i Vesterålen. Hun var datter av Tina Amalie, født Lockert, fra Mårsund i Bø og skolelærer Mikkel Normann fra Steinsland i Skånland. Den vesle jenta fikk oppleve fire lykkelige år med mor og far og søsken før et grunnhugg rammet familien. Faren døde i 1871, og moren ble sittende igjen med fem barn under åtte år. Året etter så moren seg nødt til å sette bort to av barna, Serine Regine og broren Kristoffer, til slektninger som bodde langt utenfor hjembygda.

Gården Breivika utenfor Harstad ble det nye oppholdsstedet for Serine Regine. Hun kom i huset til velstående slektninger, Johan Kildal og fru Hanna. I Breivika gikk hun sine tre første år på skolen, før hun flyttet tilbake til Mårsund i Bø. Hun ble nå boende sammen med morbroren Nikolai Lockert og fru Karen. Moren til Serine Regine hadde giftet seg og flyttet fra Mårsund, og Serine Regine kom aldri mer til å bo sammen med henne. Dermed førte i realiteten tapet av far også til tapet av mor. Serine Regine ble konfirmert i Bø kirke, der innførselen i kirkeboka viser at hun fikk "Udmerket godt" i karakter. Hun hadde anlegg for boklig lærdom og stod først av konfirmantene på kirkegulvet. Sin første voksne yrkeserfaring fikk hun like etter konfirmasjonen, som guvernante for barna til presten Uchermann i Bø.

Så skjedde en stor forandring i Serine Regines liv. Første nyttårsdag 1885 giftet hun seg med Peder Johnsen, lærer og klokker i Malnes annekssogn i Bø. Hun var 17 1/2 år gammel, han var 38. Hun ble nå hetende fru Sina Johnsen, fornavnet Serine ble til kallenavnet Sina. Denne ekteskapsinngåelsen ble begynnelsen til mange ulykkelige år i Malnes for den unge kvinnen, og i ettertid hadde aldri Regine Normann noe positivt å si om sin første ektemann og det ti år lange samlivet med ham. Til tross for dette startet hun i denne vanskelige perioden av sitt liv

med to aktiviteter som skulle komme til å bety svært mye for henne, hun begynte å undervise og hun begynte å dikte. Hun fikk ansettelse som vikarlærer, et arbeid hun høstet ros for. I tillegg tok hun til med å skrive – etter eget utsagn mot ektemannens vilje – og det blir sagt at hun gjemte manuskriptene sine i ei fjellhule ikke langt fra plassen der de bodde. I dag blir denne hula kalt Sina-hula etter henne. Imidlertid hadde hun en drøm om et annet liv. Sommeren 1894 reiste hun sørover til hovedstaden for å skaffe seg utdanning som lærerinne, med ektemannens samtykke. Det var meningen hun skulle komme nordover igjen etter endt skolegang. Hun gikk på skole nesten et år, men ble syk og måtte reise tilbake til Malnes. Nok en gang fikk hun seg skolepost. Men denne gangen holdt hun ikke ut til skoleåret var slutt. Det ekteskapelige forholdet ble for vanskelig. I april 1896 forlot hun Malnes og Bø for godt, i all hemmelighet.

Kristiania skulle komme til å by på mange muligheter for fru Serine Johnsen. Der avla hun lærerprøve ved Olaf Bergs høiere lærerinneskole i 1897, der fikk hun ansettelse som lærerinne ved Kristiania folkeskoler, der kom hun med i forfattermiljøet i Kristiania og fikk etter hvert styreverv i Den norske Forfatterforening.

Selv om hun bosatte seg fast i Kristiania fra 1896 av, ble ikke ekteskapet med Peder Johnsen oppløst på mange år. Først i 1905, samme år som Regine Normanns litterære debut, var skilsmissen et faktum. Året etter giftet hun seg med forfatteren Tryggve Andersen, og hun ble fru Regine Normann Andersen. De ble et kjent par i forfatterkretser i hovedstaden, blant annet holdt ekteparet jevnlig litterære salonger, dit yngre forfattere søkte for å få inspirasjon og litterær veiledning. Men heller ikke ekteskapet med Tryggve Andersen varte. Det ble oppløst i 1913.

Ved denne skilsmissen var Regine 46 år. Først nå ble hennes navn privat så vel som offentlig Regine Normann, tidligere hadde dette navnet kun vært hennes forfatteridentitet. I privatlivet var stormene nå over, og smulere farvann ventet. Arbeidsmessig hadde hun ennå mye ugjort, og mange arbeidsår lå foran henne. Hun fortsatte sin lærergjerning til oppnådd pensjonsalder i 1932, og hun publiserte jevnt helt til sin siste bokutgivelse i 1934.

Regine Normann framhevet selv at hun hadde to livsverk, hun var forfatter og hun var lærer. I

mer enn 30 år arbeidet hun som "guttefrøken" ved Sofienberg skole i Kristiania. Hun var en elsket og respektert lærerinne, som elevene mintes hele livet. Nettopp som pedagog fikk Regine Normann utnyttet sine evner som forteller, hun brukte fortellingen i mange fag når hun underviste. Dessuten gjorde hun en stor innsats for barn og bøker gjennom sitt mangeårige virke for opprettelse av skoleboksamlinger. Utrettelig ivret hun for litteraturens evne til å stimulere barnas fantasi, og hun var svært skeptisk til "fornuftige" barnebøker.

Det var i den nordlige landsdelen Regine Normann hentet inspirasjon til store deler av sitt forfatterskap, gjennom levende folketradisjon og gjennom sterke naturinntrykk. Hun søkte stadig nordover til sine hjemtrakter og sin familie. Helst reiste hun langs kysten med båt, det ble mange hurtigruteturer i årenes løp.

Den siste reisen nordover satte et fantastisk punktum for hennes søken tilbake – som var den regissert. I juli 1939 satt den aldrende kvinnen i en jernfugl og skuet ut over barndommens rike, Regine Normann fløy med sjøfly fra Trondheim til Harstad. Hun flyttet da hjem til farsgården på Steinsland i Skånland kommune, der hennes bror Kristoffer Normann bodde. Men hennes opphold nordpå skulle komme til å bli kort. I begynnelsen av august 1939 ble Regine Normann syk og innlagt på Harstad sykehus. 12. august 1939 reiste hun tilbake til farsgården og døde der to dager etter, 72 år gammel.

Forfatterskapet

Regine Normann gjennomgikk et livsløp preget av en meget dramatisk og begivenhetsrik første halvdel, som så ble etterfulgt av en rolig og tilbaketrukket andre halvdel. Noe av den samme bevegelsen kjennetegner forfatterskapet hennes. Regine Normanns litterære prosjekt er preget av at hun først bearbeidet sterke opplevelser fra unge kvinneår og diktet over sitt livs erfaringer – med refleksjonens ettersmak. Så skrev hun en rekke bøker med kvinne-relatert problematikk, der blant annet kvinnens yrkesrealisering, morsrolle, religiøse liv og kjærlighetsliv ble tatt opp. Til slutt kom Normann tilbake til eventyret, som alltid lå i bunnen av hennes liv og kreative evne.

Regine Normanns forfatterskap omfatter 18 bøker, og forfatterskapet kan deles inn i tre faser. Den første fasen omfatter tre bøker, den sosialrealistiske romanen *Krabvaag* (1905), en

samling fortellinger, *Bortsat* (1906), og samtidsromanen *Stængt* (1908). I denne fasen av forfatterskapet kan man finne selvbiografiske trekk i Normanns diktning, men i dikterisk bearbeidet form.

Midtfasen i forfatterskapet varer fra 1910-1921 og er den mest produktive når det gjelder antall publiserte verker. Denne fasen kjennetegnes av rik romanproduksjon, hovedsakelig med kvinner som hovedpersoner, og stor bredde når det gjelder tematisk kretsing. Den ble innledet med *Barnets tjenere* (1910) og *Faafængt* (1911), to samtidsromaner som handler om en lærerinne nordfra som arbeider i Kristiania-skolen. Romanene tar opp problematikk knyttet til kvinners selvrealisering, særlig valget mellom yrkesliv og ekteskap. Så fulgte to historiske romaner, *Dengang* - (1912) og *Eiler Hundevart* (1913), begge lagt til Bø i Vesterålen. *Dengang* - handler om den besværlige kjærligheten mellom en tilflyttet prest og en kvinne fra bygda og er en roman med lykkelig utgang. *Eiler Hundevart* handler om en ung mann som går i ledtog med onde makter i vinnings hensikt. Så kom samtidsromanen *Riket som kommer* (1915), som tar opp den destruktive virkning religiøse funderinger får for den kvinnelige hovedpersonen, som fortolker Bibelen annerledes enn det miljøet hun befinner seg i. De to siste romanene i Normanns forfatterskap, *Berit Ursin* (1917) og *Havørnens nabo* (1921), er begge samtidsromaner lagt til Finnmark. *Berit Ursin* handler om en kvinne som blir forelsket i en gift mann, som hun senere gifter seg med. Romanen tematiserer retten til å leve ut kjærlighet samt en rekke forhold knyttet til ekteskapet mellom en fraskilt mann og hans nye hustru. *Havørnens nabo* handler om et legeektepar bosatt i Finnmark, som mister sin sønn. Romanen tar opp problematikk knyttet til kvinnens stilling i ekteskapet og rollen som mor. I denne fasen av forfatterskapet gav Regine Normann også ut en barnebok, *Den graa kat og den sorte* (1915) og en samling med patriotiske tekster som skulle oppildne ungdommen, *Til guttene mine ute i den store, store verden* (1916).

Sluttfasen i forfatterskapet varer fra 1922 til 1934. Den er betinget av at det inntrådte et sjangerskifte i forfatterskapet. Rundt 1920 følte Regine Normann at inspirasjonen til å skrive romaner manglet og at hennes litterære skaperevne var borte. Heldigvis gav hun ikke opp skrivningen, men maktet å gripe tilbake til det hun opprinnelig mestret, nemlig den muntlige fortelling. Siste del av Normanns forfatterskap kjennetegnes ved at hun kun skrev i kortformat; eventyr, sagn og fortellinger. Først kom *Min hvite gut og andre fortællinger*

(1922). Etter det kom hennes to eventyrsamlinger *Eventyr* (1925) og *Nye eventyr* (1926), illustrert av Gerhard Gjerding. Disse ble etterfulgt av to samlinger med Nordlands-sagn: *Nordlandsnatt* (1927) og *Det gråner mot høst* (1930). Normanns siste bok, *Usynlig selskap* (1934), er også en samling fortellinger.

Det har vært sparsomt med nye utgivelser av Regine Normanns bøker. Debutromanen *Krabvaag* kom i ny utgave i 1976, barneboken *Den graa kat og den sorte* i 1969, *Eventyr og Nye eventyr* ble slått sammen og kom ut under tittelen *Ringelihorn* i 1967, 1972 og 1977. Disse nye utgavene av eventyrene er illustrert av Kaare Espolin Johnson. I 1994 kom nytt opptrykk av originalutgavene av eventyrsamlingene fra 1925 og 1926. I jubileumsåret 2005 kommer *Krabvaag* i tekstkritisk utgave i en klassikerserie utgitt av Det norske språk- og litteraturselskap.

Fortellemåte

Å gå inn på fortellemåte innebærer å gjøre rede for de valg og strategier fortelleren benytter seg av når han eller hun framfører sin fortelling. Regine Normanns fortellemåte er forankret i den muntlige fortelling, slik vi kjenner den fra folkeeventyr, der teksten i hovedsak veksler mellom referat og replikker og der personene er lite utbygd. Imidlertid ser man helt fra Normanns første bøker at hun utvider en slik knapp framstillingsform med skildringer av ulike slag, særlig natur- og folkelivsskildringer. Normann benytter selv ordet ”skildringer” i undertittelen på sin debutroman, og det er da også dette trekket ved Normanns tekster som tydeligst blir lagt merke til av kritikerne. De skildrende avsnittene har betydning for hastigheten i teksten. Skildringer er stillestående passasjer, med rom for billedskapning og refleksjon, gjerne også med et poetisk anslag.

I Regine Normanns prosa avløser tekstsekvenser med ulik hastighet hverandre regelmessig, med det resultatet at vi får en tekst med en jevn ”puls”. Fortellingen veksler mellom tekstpartier som har ulik hastighet; skildringer, replikkvekslinger, referat og åpne rom i teksten, der fortellingen ”hopper over” et visst tidsrom og ikke gir opplysninger om hva som har skjedd i dette tidsrommet. Dette gir en følelse av at fortellingen bølger seg fram. Den får nødvendig framdrift gjennom hovedhandlingen, samtidig som der er lagt inn rikelig med hvilepauser mellom handlingssekvensene. Det er en rytmisk balansert fortellemåte, der det

berettes i store, jevne bolker, noe som er karakteristisk for en opprinnelig muntlig forteller av Regine Normanns støpning.

Bruk av repeterende elementer er et annet trekk ved Regine Normanns prosa som knytter an til den muntlige fortelling. Ofte brukes en rekke forskjellige ord med lik betydning for å repetere det nettopp sagte. Ved ulike typer gjentakelser kommer det til syne en form for gavmildhet og ødselhet i uttrykksformen. Ord og uttrykk drysses ut som av et overflødhets-horn, noe som i en muntlig fortellesituasjon har den virkningen at noen av ordene blir husket. Overflødigheit i form av utsmykkende og forsterkende ord bidrar til å berike teksten. For eksempel tjener adjektivrikdom til å male bilder og få fram farger, smak, lukt og lyd. Det hørbare har, ved siden av det visuelle, hatt stor betydning når det gjelder formidling av fortellinger i muntlige kulturer. Regine Normann har i mange av sine beskrivelser med både hørsel og syn, og kombinerer dermed kommunikasjonsnormer som settes både av skriften og talen.

Regine Normann skrev både i det lange og det korte formatet. I de første to tredjedeler av forfatterskapet er det romanen som dominerer. Men kortformatet er hele tiden en underliggende faktor. Det er vanlig å finne avsluttede fortellinger innlagt i Normanns romaner. Karakteristisk er at hun ofte benytter eske-inni-eske-prinsippet, der en ny fortelling er lagt i munnen på en av romanens personer. Denne fortellemåten, der forskjellige fortellingslag etableres ut over hovedfortellingen, gjør det mulig å legge frittstående beretninger inn i en lang romantekst. Imidlertid er det først mot slutten av Normanns forfatterskap at slike korte fortellinger skriffestes som selvstendige tekster og hun gir ut hele samlinger med eventyr og sagn. Omsider er Regine Normann kommet dit hen i sin forfatterbane at hun makter å føre i pennen det stoffet og anvende den formen som bestandig har ligget i henne. Det er fortellingen i kortformat som er hennes adelsmerke.

Av alt Regine Normann skrev, er det eventyrene som har vist seg å være de mest levedyktige tekstene. De blir stadig oppført av barneteater og dukketeater, noe som kommer tydelig fram i den bolken av denne artikkelsamlingen som omhandler eventyrene. Normanns eventyrtekster ble utprøvd og polert i samspill med barn, i et klasserom sammen med mange småskolegutter, under opplesningsstunder der stive barneøyne fortalte henne at hun hadde nådd sitt mål –

nemlig å føre barna inn i fantasiens verden. Eventyrformidleren Regine Normann hadde tro på eventyret – og hun hadde tro på barnets fantasi. Hun trodde at eventyret hadde mye å tilføre barn, at det kunne bringe dem bort fra en vanskelig virkelighet for en stakket stund og at de ved å leve seg inn i eventyret kunne bli stimulert og utfordret.

Livet og eventyret

Det er en bevegelse i Regine Normanns forfatterskap, en sirkelbevegelse som besnærende antyder en sammenveving og parallellføring mellom diktverk og eget liv. I sitt forfatterskap ender Regine Normann i eventyret og det overnaturlige etter en lang vandring i sosialt relaterte problemstillinger og kvinneproblemstillinger. I sitt eget liv søker hun mot slutten tilbake til barndommens nordnorske landskap, der eventyret for henne alltid lever.

Eventyret i vid betydning er den ledetråd som følger hele Regine Normanns livsløp og virke – eventyrets tekstlige mangetydighet og eventyrets iboende kraft til stadig på nytt å fengsle tilhørernes sinn. Det er fortellingen og eventyret som er drivkraften i hennes liv og i hennes litterære prosjekt. Slik vil eventyrets grunnakkord prege hele hennes arbeid – og hennes livs beretning.